

УДК 378.4(450)+378.014.5:351.88(477)
DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2023.17.08>

Ольга ПЕТРОС, д-р держ. упр., проф.
ORCID ID: 0000-0003-2941-1455
e-mail: o.petroye@ihed.org.ua
Інститут вищої освіти НАПН України, Київ, Україна

Наталія ШОФОЛОВА, канд. екон. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-6654-6765
e-mail автора: n.shofolova@ihed.org.ua
Інститут вищої освіти НАПН України, Київ, Україна

ТРЕТЯ МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ: ДОСВІД ІТАЛІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ З ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ Й ОЦІНЮВАННЯ

Здійснено аналіз та узагальнено досвід Італії з імплементації й оцінювання третьої місії університетів та обґрунтовано підходи до його використання в Україні. Доцільність звернення до вивчення досвіду Італії обґрунтовується тим, що реалізація й оцінювання досягнень трьох університетських місій є ключовим завданням державного управління, університетського врядування та менеджменту, невід'ємною умовою забезпечення ефективного функціонування та конкурентоспроможності університетів і системи вищої освіти Італії в цілому. Показано, що процес формування та імплементації третьої місії в італійських університетах тісно пов'язаний зі становленням і розвитком національної системи оцінювання якості університетів, і, передусім, з оцінюванням якості дослідницької діяльності. Наголошено, що сучасний етап оцінювання третьої місії університетів Італії спрямований на а) подолання бачення третьої місії як допоміжної для збільшення впливу на освіту й дослідницьку діяльність і б) посилення її самостійної значущості в діяльності університетів.

З'ясовано, що впровадженню третьої місії в діяльність університетів України сприятиме її офіційне визнання та включення до статутних документів ЗВО поряд із навчанням і дослідженнями. Запропоновано алгоритм дій, спрямованих на офіційне впровадження третьої місії в діяльність університетів, ключовими серед яких є: 1) формування національної концепції третьої місії українських університетів; 2) визначення стратегічних напрямів та узгодження меж індикаторів якості третьої місії українських університетів, розроблення критеріїв її оцінювання; 3) включення індикаторів якості третьої місії в систему індикаторів оцінювання якості освітніх програм та освітньої діяльності університетів; 4) створення спеціальної комісії із третьої місії у структурі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти; 5) забезпечення організації та проведення періодичного оцінювання якості третьої місії університетів; 6) проведення на системній основі тематичних досліджень і моніторингу реалізації третьої місії, а також вивчення освітньої, інформаційної, консультативної діяльності із формування та розвитку в університетському середовищі й українському суспільстві культури третьої місії університетів.

Ключові слова: *третья місія університетів; імплементація третьої місії університетів; оцінювання третьої місії університетів; досвід Італії для України.*

Вступ

Безпрецедентні виклики, які постали перед Україною й українськими університетами внаслідок військової агресії РФ проти України, які поряд із викликами, спричиненими розвитком економіки знань, цифровізацією, глобалізацією, фінансовою та екологічною кризою, з одного боку, і завданнями забезпечення стійкості, повоєнного відновлення і євроінтеграції України, з другого – зумовлюють актуальність і невідкладність заходів із впровадження третьої місії в українських університетах.

Запит щодо третьої місії університетів, їхнього "внеску у суспільство" з початку нового тисячоліття постійно зростає в усьому світі. Від сучасних університетів очікують, що вони не лише забезпечуватимуть високу якість освіти й наукових досліджень, але і слугуватимуть потужними суб'єктами посилення співпраці між університетами, громадами, бізнесом і державою, стануть важливим осередком розвитку інновацій і їхнього впровадження в інтересах суспільства. На необхідності посилення відповідальності університетів і забезпечення взаємодії університетів із зацікавленими особами як передумови забезпечення сталого суспільного розвитку наголошено у Великій хартії університетів 2020 (Magna Charta Universitatum, 2020).

Водночас здійснений огляд наукових праць українських вчених засвідчує недостатнє висвітлення в українській науковій літературі проблематики третьої місії університетів. Так, у системі <https://scholar.google> наявні лише близько 120 публікацій українських вчених, у яких згадується поняття "третья місія". Водночас більшість цих праць опубліковано лише в останні кілька років. Така ситуація негативно відбивається на стані ідентифікації поняття,

виявляється низьким рівнем поширення культури третьої місії університетів як у науково-освітньому так і в політичному просторі України, призводить до проблем щодо формування і реалізації політики третьої місії університетів як на національному так і інституційному рівнях.

Цінним для України є досвід успішної імплементації третьої місії в університетах Італії – місця народження першого сучасного університету, заснованого на академічній свободі (Болонський університет) (Talento, 2022). Реалізація й оцінювання досягнень трьох місій є ключовим завданням державного управління та інституційного менеджменту, невід'ємною умовою забезпечення ефективного функціонування та конкурентоспроможності університетів і системи вищої освіти Італії в цілому. Вивчення досвіду Італії цінне також із тих позицій, що італійськими вченими емпірично доведена результативність італійської системи третьої місії. Ідеться, зокрема, про існуючий позитивний зв'язок між дослідженнями та якістю третьої місії, а також між соціально-економічною місією й задоволеністю студентів.

Огляд літератури. Тема місії університетів лише кілька останніх років є предметом досліджень українських вчених. Висвітленню етичних і соціологічних аспектів місії університету в західноєвропейській культурі присвячене дослідження М. Рогожі та С. Курбатова (Рогожа, & Курбатов, 2017). *Ключові аспекти формування місії університету як наукової, педагогічної та соціальної інституції в різні історичні епохи, у період сучасності та в перспективі вивчали* Ю. Заячук та О. Ковальська (Заячук, & Ковальська, 2020). *Обґрунтовуючи сутність і зміст двох основних місій університету – освіта й*

© Петрос Ольга, Шофолова Наталія, 2023

дослідження – учені все частіше приділяють окрему увагу важливості забезпечення університетами їхнього ширшого місіїного призначення через реалізацію третьої місії. Аналізуючи існуючі історичні та сучасні підходи до ідентифікації місії університетів у світі, В. Бахрушин вирізняє підхід за якого "під місією університетів ми можемо розуміти не головну мету існування конкретного навчального закладу, а призначення університетів у цілому як певного соціального інституту" (Бахрушин, 2013). У праці "Третя місія університету як новий вектор розвитку ЗВО України" О. Тарасенко обґрунтовує третю місію як центр "генерування людського капіталу та формування системи цінностей для забезпечення суспільних благ як в економічній, так і в соціальній та екологічній сферах" (Тарасенко, 2023).

З'ясуванню особливостей започаткування взаємного впливу та перших ознак співпраці університетів Наддніпрянської України з місцевими громадами й тогочасним суспільством присвячена праця Н. Пасічник і Р. Ріжняк (Пасічник, & Ріжняк, 2022). Автори колективної монографії "Університет у сучасному суспільстві: місія, проблеми, виклики", обґрунтовуючи триаду суспільних місій університету "навчання – дослідження – суспільне служіння" наголошують на комплексності місій університетів у сучасному світі та їхньої варіативності, що зумовлено складністю та багатоаспектністю суспільних викликів (Калінічева, 2019). Окремі аспекти третьої місії досліджено у працях колективу авторів Інституту вищої освіти НАПН України, присвячених вивченню соціальної відповідальності університетів "Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів" (Власова, 2021); "Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення" (Балджи, 2022). Аналізу проблем і завдань реалізації третьої місії університету – служіння суспільству, і реагуванню на його нагальні потреби в умовах війни рф проти України присвячено дослідження О. Оржель (2022), У. Petrushenko, А. Vorontsova, R. Dorczak, Т. Vasylieva (2023). На актуалізації проблеми державного управління вищою освітою в аспекті спрямування діяльності українських університетів на виконання третьої місії як напрямку євроінтеграції зосереджено дослідження Т. Сич (2022). Окрема увага до теми третьої місії університетів була привернута організаторами 9-ї онлайн Конференції аналітичних центрів, яка відбулася за участі Л. Гриневич, Г. Толстової, Е. Ярошенко та ін.: ("Третя місія" університетів: що необхідно для її успішної реалізації?, 2021).

Узагальнюючи зміст розглянутих нами наукових публікацій можна заключити, що переважно в наукових розвідках українських учених до останнього часу переважають дослідження, спрямовані на теоретизування проблеми та з'ясування різних аспектів третьої місії.

Значного похваллення та практичної спрямованості дискусії щодо третьої місії університетів набули в науково-освітньому просторі України під впливом заходів Project EU Erasmus+ "Universities-Communities: strengthening cooperation" (UNICOM), який реалізується у консорціумі українських і європейських ЗВО, громадських організацій та Міністерства освіти і науки України, за координації Університету Генуї та Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (національний координатор). Проєкт має на меті підвищити соціальну роль університетів шляхом посилення взаємодії між університетами та громадами, сприяти розробкам національної політики з підтримки третьої місії

університетів із забезпечення соціальної згуртованості, адаптивності, стійкості та процвітання в Україні (UNICOM, 2023). Окремої уваги заслуговують результати Міжнародної літньої школи "Культурологічні дослідження та культурний діалог у міжкультурному середовищі з метою залучення громад" (24–28 липня 2023 р., університет Генуї, Італія), під час якої було презентовано особливості імплементації національної політики з реалізації й удосконалення третьої місії в італійських університетах і дослідницьких установах (UNICOM, 2023).

Мета статті – аналіз та узагальнення досвіду Італії з імплементації й оцінювання третьої місії університетів й обґрунтування підходів до його використання в Україні.

Методологія. Основу дослідження складає метод контент-аналізу тематичних офіційних документів та аналітичних матеріалів щодо формування й реалізації політики у сфері третьої місії університетів Італії. Загальнонаукові методи (аналізу і синтезу, індукції і дедукції, системного аналізу і моделювання та ін.) використано під час відбору матеріалів за темою, виборі й обґрунтуванні предмета дослідження, для вивчення процесів, з'ясування стану та тенденцій з імплементації й оцінювання третьої місії університетів Італії як складного динамічного системного явища. Прогностичний метод застосовано для визначення алгоритму дій, спрямованих на впровадження третьої місії в університетах України.

Результати

Упродовж століть університети виконували традиційну викладацьку/навчальну діяльність (перша місія) та академічні дослідження (друга місія як виробництво знань). Лише нещодавно з'явилася нова стимулююча місія – так звана "третья місія", яка часто позначається як охоплення та залучення для сприяння територіальному розвитку через цілеспрямовану взаємодію між університетами й неакадемічним середовищем), відображаючи постійно зростаюче залучення університетів до економіки і суспільства (Taliento, 2022). Подібно до політики інших європейських урядів, протягом останніх двох десятиліть стратегія вищої освіти Італії, що зосереджувалася на відкритості, інтернаціоналізації та заохоченні мобільності, інституційній автономії, нових конкурентних механізмах фінансування, оцінюванні якості викладання й досліджень, спрямовується також на розвиток третьої місії. Актуальність реалізації університетами третьої місії зумовлена тим, що вища якість наукових досліджень (виробництво знань в академічних спільнотах) у поєднанні з вищою якістю третьої місії (передача знань неакадемічним спільнотам через соціально-економічну взаємодію) значно поліпшує результати підготовки студентів (індикаторами освітньої ефективності/привабливості), забезпечує вищий рівень задоволеності освітніми програмами, підвищує рівень працевлаштування, що є факторами конкурентоспроможності для кожного університету.

Основоположну роль у формуванні й реалізації політики третьої місії університетів в Італії відіграє Італійське національне агентство з оцінювання університетів і науково-дослідних інститутів (Italian National Agency for the Evaluation of Universities and Research Institutes – ANVUR). ANVUR визначає третю місію як "схильність структур бути відкритими до соціально-економічного контексту через використання та передачу знань". У тематичному посібнику ANVUR третя місія розглядається як інституційна місія університетів і науково-дослідних установ, поряд із традиційними місіями навчання та

дослідницької діяльності. А діяльність у сфері досліджень і розробок має вирішальне значення для збільшення зайнятості, добробуту та соціальної згуртованості (ANVUR, Modello di Accreditamento Periodico Delle Sedi e dei Corsi di Studio Universitari, 2022). Дієвим механізмом імплементації третьої місії в італійських університетах є її включення до системи оцінювання університетів як одного з ключових компонентів поряд з оцінюванням освіти та якості дослідницької діяльності. В італійській системі

вищої освіти оцінювання третьої місії належить до інституційних завдань ANVUR (ANVUR, Periodic accreditation Model of Universities and their Study Programmes, 2023). Починаючи з 2011 р., на виконання наказів Ministry of Education, University and Research, Italy (MEUR), ANVUR здійснила комплекс заходів для забезпечення оцінювання якості дослідницької діяльності та третьої місії університетів (рис. 1).

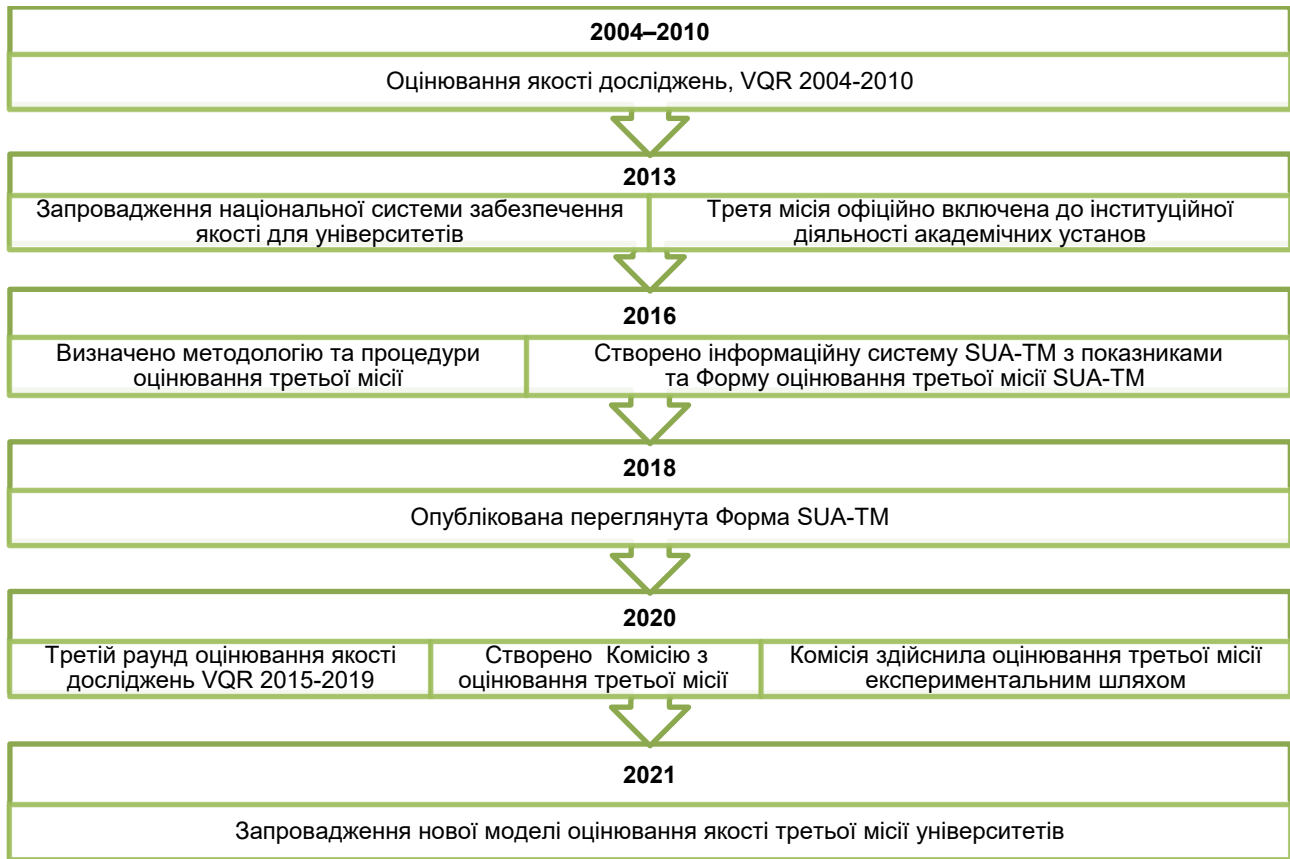

Рис. 1. Комплекс заходів з імплементації й оцінювання третьої місії університетів Італії

Джерело: Складено авторами на основі: Third Mission and Societal Impact of Universities and Research Institutes (ANVUR, 2021)

Еволюцію системи оцінювання третьої місії університетів в Італії можна представити трьома основними етапами/раундами. У межах першого етапу оцінки якості досліджень (VQR 2004–2010) третя місія була визначена як відкритість університету до соціально-економічного контексту через оцінку та передачу знань. В оцінку якості досліджень було включено набір індикаторів, пов'язаних не лише з передачею технологій (патентна діяльність, інкубатори, відокремлені компанії, консорціуми), а й управління культурними благами.

Із запровадженням у 2013 р. національної системи забезпечення якості для університетів, системи самооцінки, періодичної оцінки та акредитації, третя місія була офіційно включена до інституційної діяльності академічних установ, поряд з навчанням і дослідженнями. Індикатори та параметри для оцінки третьої місії були посилені, змінені та враховані для акредитації закладів.

2016 р. ANVUR опублікував "Посібник з оцінювання третьої місії"(ANVUR, La valutazione della terza missione nelle Università e negli Enti di Ricerca, 2016), де було визначено методологію та процедури її оцінювання (фази, критерії, індикатори та запитання з оцінювання). Відповідно до Посібника було створено інформаційну систему

SUA-TM з майже 90 показниками та Форму оцінювання третьої місії SUA-TM. Згодом Форма SUA-TM була переглянута та опублікована ANVUR у 2018 р.

У січні 2020 р. розпочався третій раунд оцінювання якості досліджень (VQR 2015–2019). Для його реалізацію було створено спеціальну групу – комісію третьої місії GEV TM. До її складу ввійшли 30 експертів з оцінювання третьої місії, обраних Радою директорів ANVUR із понад 300 кандидатів під час двох відкритих конкурсів: один спрямований на дослідників, інший – відкритий для зовнішніх експертів і зацікавлених сторін. Мета полягала в тому, щоб гарантувати баланс між висококваліфікованими науковцями й експертами з державних адміністрацій, некомерційних організацій, промислової та фінансової системи, культурних установ і територій.

Для організації та проведення оцінювання Комісія розробила критерії оцінювання тематичних досліджень, використовуючи п'ять рівнів якості (відмінний і надзвичайно релевантний, відмінний, стандартний, достатній або низький) (ANVUR, Third Mission and Societal Impact of Universities and Research Institutes, 2021).

Наступним етапом стало оцінювання третьої місії експериментальним шляхом через аналіз діяльності, яку

здійснюють університети та науково-дослідні інститути. Італійські університети й дослідницькі інститути представили для оцінювання майже 700 тематичних досліджень щодо їхнього впливу в десяти сферах діяльності (González, 2021):

- 1) валоризація інтелектуальної або промислової власності;
- 2) академічне підприємництво;
- 3) структури трансферу технологій;
- 4) виробництво й управління художніми та культурними активами;
- 5) клінічні випробування й ініціативи в галузі охорони здоров'я;
- 6) протягом усього життя;
- 7) залучення громадськості;
- 8) виробництво соціальних, освітніх і політичних суспільних благ для інклюзії;
- 9) інноваційні інструменти для підтримки відкритої науки;
- 10) діяльність, пов'язана з Порядком денним ONU 2030 і Цілями сталого розвитку.

Кожне тематичне дослідження мало бути оцінено міждисциплінарною комісією з оцінювання якості досліджень (GEV) відповідно до таких критеріїв (ANVUR Third Mission and Societal Impact of Universities and Research Institutes, 2021):

- a) соціальний, економічний і культурний вимір впливу;
- b) релевантність відносно до контексту;
- c) додана вартість для бенефіціарів;
- d) внесок відділу або подібної структури, підкреслюючи науковий зв'язок, якщо це доречно.

За результатами критичного аналізу організації та результатів щодо оцінювання якості досліджень 2015–2019 рр. італійських університетів і пропозицій у відповідь на виклики щодо оцінювання якості досліджень, в італійських університетах була розроблена та схвалена до запровадження в університетах і дослідницьких інститутах (зокрема CRUI – Конференцією ректорів італійських університетів) нова модель оцінювання якості досліджень і якості третьої місії (ANVUR, Terza Missione GEV Interdisciplinare, 2021).

Відповідно до наказу MEUR 2021 р. № 1154 (MEUR, 2021), третя місія/соціальний вплив, поряд із викладанням і дослідницькою діяльністю, визначено предметом періодичного оцінювання, що здійснюється для вимірювання ефективності, економічної та фінансової стабільності діяльності й результатів, досягнутих університетами.

Третя місія як предмет періодичного оцінювання якості досліджень італійських університетів і дослідницьких інститутів. Періодична акредитація університетів і освітніх програм, в цілому, і за третьою місією, зокрема, означає перевірку, принаймні щоп'ять років для університетів і принаймні кожні три роки для освітніх програм, на відповідність щодо якості, ефективності й результативності здійснюваних заходів за визначеними ANVUR Італії показниками з таких напрямів (ANVUR, Periodic accreditation Model of Universities and their Study Programmes, 2023):

- a. стратегія, планування й організація;
- b. управління ресурсами;
- c. забезпечення якості;
- d. якість викладання та надаваних студентам послуг;
- e. якість досліджень і третьої місії/соціального впливу.

Відповідно до коментарів "Periodic accreditation Model of Universities and their Study Programmes" оцінювання

напряму "А" (Стратегія, планування й організація) спрямоване на спроможність університету визначати, формалізувати й досягати власного бачення (чіткого, послідовного, сформульованого та публічного) якості викладання, дослідження, третьої місії/соціального впливу, інституційної та управлінської діяльності через політику, стратегію, стратегічні й операційні цілі (ANVUR, 2023).

У межах напрямку "В" (управління ресурсами) здійснюється оцінювання спроможності університету управляти матеріальними й нематеріальними ресурсами, підтримувати політику, стратегію та відповідні плани реалізації. Університет повинен мати адекватну систему планування, найму, кваліфікації та розвитку людських ресурсів, як щодо викладацького складу, так і щодо технічного й адміністративного персоналу. Університет повинен продемонструвати повну економічну та фінансову стійкість своєї діяльності й мати систему планування та управління фінансовими ресурсами, здатність протягом тривалого часу підтримувати повну стійкість. Університет також повинен мати адекватну систему планування й управління обладнанням, матеріалами, технологіями, даними, інформацією і знаннями для навчання, дослідження, третьої місії та надання послуг (ANVUR, 2023).

Предметний напрям "С" (забезпечення якості, QA) оцінює процеси забезпечення якості, зокрема спроможність університету забезпечити внутрішню систему моніторингу й огляду процесів і результатів навчання, досліджень і третьої місії. Система забезпечення якості повинна включати моніторинг її ефективності, оцінювання системи забезпечення та процесів навчання, досліджень і третьої місії (ANVUR, 2023).

Напрямок оцінювання "D" (якість навчання та студентських послуг) включає показники спроможності університету щодо: (i) розроблення та оновлення освітніх програм, враховуючи потреби розвитку суспільства, цілі інтернаціоналізації та ін.; (ii) розвиток викладацького потенціалу, матеріально-технічних, інфраструктурних, дидактичних і дослідницьких ресурсів; (iii) студентоорієнтовані освітні програми, чіткі та прозорі правила прийому на освітні програми, управління кар'єрою (ANVUR, 2023).

Якість досліджень і третя місія/соціальний вплив є елементами напрямку оцінювання "Е", що включає оцінку здатності університету мати чітке уявлення про те, як департаменти (або подібні структури) визначають свої власні стратегії з посиланням на дослідження і третю місію/соціальний вплив, відповідно до стратегічних цілей університету. Також аналізується система управління ресурсами, що підтримує дослідження та третю місію (ANVUR, 2023).

Загалом, періодичне оцінювання університетів здійснюється ANVUR на основі показників – індикаторів, що використовуються для цілей періодичної акредитації університетів і їхніх освітніх програм. Відповідно до Моделі періодичної акредитації (ANVUR, 2023), використовуються також показники, обрані кожним університетом відповідно до цілей трирічного програмування.

Включення до програми діяльності університетів показників третьої місії університету пов'язано із її визнанням і новим баченням, яке полягає у важливості забезпечення процесів навчання у співпраці з державними установами, соціальними організаціями та підприємствами з метою спільного виробництва інновацій і знань для зменшення нерівності і сталого розвитку територій (рис. 2).

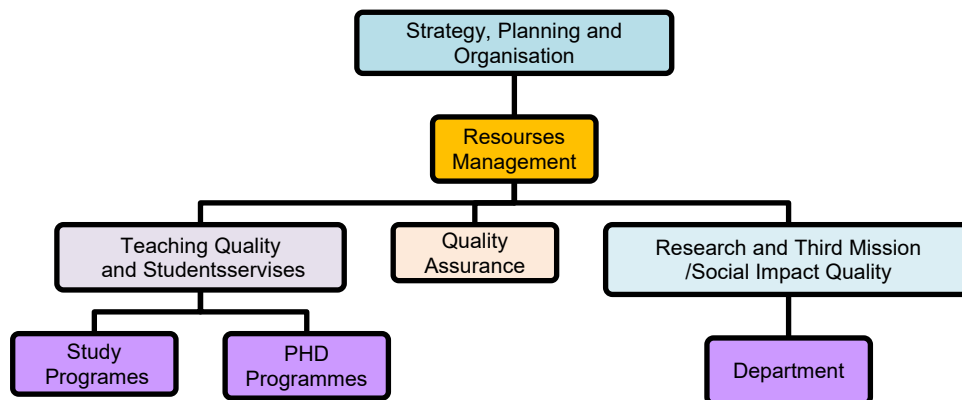

Рис. 2. Третя місія в моделі періодичної акредитації університетів і освітніх програм Італії
 Джерело: Modello di Accreditamento Periodico Delle Sedi e dei Corsi di Studio Universitari. (ANVUR, 2022)

Новий процес оцінювання третьої місії університетів в Італії, започаткований у 2021 р., відновив інтерес і громадські дебати щодо ролі університетів і дослідницьких інституцій. Він спрямований на подолання бачення третьої місії як допоміжної (імплицитної) для посилення впливу на відновлення та розвиток освітньої та дослідницької діяльності (Taliento, 2022).

Логіка третьої місії університету на сучасному етапі базується на розумінні того, що основною місією університету (освіта) є активізація майбутнього створення людського капіталу (шляхом безпосереднього надання студентам навичок навчання). Знання просуваються завдяки дослідженням, які є методологічно чіткими й актуальними з погляду змісту та об'єктів дослідження, і очікується, що вони поширюватимуться через ефективне навчання на різних рівнях шляхом забезпечення постійного зв'язку з реальним світом. Наукова продуктивність і передача знань громадам, суспільству мають забезпечити студентів вищими компетенціями та/або прикладними навичками (наприклад, через університетські лабораторії, наукові та освітні семінари, мережу учнівства тощо), а також надати більше можливостей для їхнього працевлаштування.

Імплементация третьої місії у практичну діяльність італійських університетів. Національна політика Італії щодо третьої місії має важливий вплив на її формування та імплементацию в італійських університетах. Корисним щодо вивчення шляхів імплементации третьої місії у практичну діяльність університетів є досвід університету Генуї (UniGe). Особливостями, які відрізняють Генуезький університет у системі закладів вищої освіти Італії, є територіальний підхід і його присутність у всіх столицях провінцій Лігурії, що робить його "регіональним університетом". Така його структура визначає завдання у сфері третьої місії враховувати та забезпечувати конкретні потреби й цілі місцевого розвитку через навчальну діяльність і дослідження (UniGe, Piano Strategico, 2021–2026, 2021).

Третя місія посідає важливе місце у Стратегічному плані UniGe 2021–2026, за п'ятьма стратегічними напрямками (UniGe, Piano Strategico, 2021):

- цифровізація та інновації;
- стійкість;
- інклюзія;
- інтернаціоналізація;
- якість.

Серед 12 стратегічних цілей "Стратегічного плану UniGe 2021–2026" визначено такі три цілі третьої місії (UniGe, Piano Strategico, 2021):

- (7) сприяти розвитку суспільства через передачу знань і технологій у соціальну та виробничу систему й використовувати мережу співпраці з іншими університетами та дослідницькими організаціями;
- (8) підвищувати соціальну й освітню роль UniGe та примножувати його історичну, наукову, культурну, мистецьку, бібліотечну, архівну, музейну спадщину;
- (9) сприяти діям і процесам розвитку на користь стійкості та інклюзії й набуттю навичок підприємництва та активної громадянської позиції.

На досягнення стратегічних цілей університету спрямовані трирічні програми як інструменти середньотермінового та короткотермінового планування діяльності за відповідними стратегічними напрямками: цифровізація/інновацій, стійкості, інклюзії, інтернаціоналізації та якості. Ці програми розраховані на різні масштаби впливу (UniGe, Piano Strategico, 2021):

- 1) внутрішні, що стосуються університету;
- 2) регіональні, що розуміються як територія, на якій розташовані офіси університету;
- 3) національна/міжнародна сфера.

Перший вимір стосується внутрішньої структури університету, який забезпечує відповідальність, прозорість, участь представників заінтересованих сторін на всіх рівнях, створює умови внутрішнього середовища університету, у якому приємно й корисно навчатися, працювати та проводити дослідження.

Другий вимір впливу спрямований на регіон Лігурія, інтереси якого є основоположними для визначення пріоритетів і здійснення освітньої, наукової й інноваційної діяльності з метою економічного та соціального розвитку громади.

Третій рівень впливу – національна та міжнародна спільнота: національна й міжнародна сфери слугують джерелами натхнення для визначення стратегічних напрямів університету.

Цілі третьої місії університету визначено у "Стратегічному плані університету на 2021–2026" (UniGe, Piano Strategico, 2021). На їхню реалізацію спрямовано заходи, закріплені у трирічній програмі розвитку університету "Programma Triennale UniGe 2022–2024" (UniGe, Programma Triennale, 2021) із чітко визначеними відповідними діями і способами досягнення результатів (табл. 1).

Таблиця 1

**Трирічна програма університету Генуї (UniGe) 2022–2024:
стратегічні цілі третьої місії та відповідні дії і способи досягнення результатів**

Стратегічна ціль	Дії трирічної програми (2022–2024)	Спосіб досягнення результату
7 – сприяти розвитку суспільства через передачу знань і технологій у соціальну та виробничу систему, використовувати мережу співпраці з іншими університетами та дослідницькими установами	7.1 Підтримка створення відокремлених підприємств на території	за рахунок збільшення кількості рамкових угод та імплементаційних угод із підприємствами-інкубаторами
	7.2 Посилення патентного потенціалу дослідницьких груп UniGe також у співпраці з іншими університетами й дослідницькими центрами	шляхом реалізації консультативних і навчальних заходів щодо валоризації результатів досліджень для академічної спільноти
	7.3 Активізація взаємодії та партнерства з продуктивною й культурною діяльністю в регіоні для передачі результатів досліджень	шляхом побудови й оновлення бази даних університету для рамкових і імплементаційних угод та запуску системи моніторингу результатів щодо передачі технологій, створених угодами
	7.4 Розширення діяльності з навчання протягом усього життя відповідно до потреб території та підвищення досконалості університету UniGe, також через діяльність центрів та IANUA (вища школа UniGe)	за рахунок збільшення кількості впроваджених курсів навчання впродовж життя, збільшення кількості учасників ініціатив у сфері навчання впродовж життя, аспірантурі та навчання після досвіду, розробленого та проведеного також через консорціум IANUA
8 – сприяти соціальній та освітній ролі UniGe, посилювати його історичну, наукову, культурну, мистецьку, бібліотечну, архівну й музейну спадщину	8.1 Сприяти заходам із залучення громадськості, поширенню наукової та культурної інформації	шляхом збільшення кількості заходів із залученням громадськості, організованих UniGe, збільшення кількості документальних і мультимедійних продуктів, вироблених UniGe і присвячених науковому й культурному поширенню, збільшення кількості участі у місцевих, національних і міжнародних заходах, збільшення відкритого доступу та підвищення популярності видавничої діяльності (Genova University Press)
	8.2 Поліпшення умов щодо використання наукової, історичної, мистецької, бібліотечної, архівної та музейної спадщини UniGe	шляхом збільшення кількості реорганізованих, описаних та оцифрованих активів, збільшення кількості віртуальних і фізичних маршрутів історичної, наукової, культурної, мистецької, бібліотечної, архівної й музейної спадщини
	8.3 Поліпшити комунікацію із зацікавленими сторонами, зокрема через радіостанцію університету	завдяки збільшенню кількості комунікаційних ініціатив, реалізованих також через радіо університету та спрямованих на місцеві, національні й міжнародні зацікавлені сторони, збільшення кількості запланованих трансляцій і заходів, які супроводжуються/проводяться радіо станцією університету, збільшення кількості живих прослуховувань/завантажень радіопрограм із геолокацією
	8.4 Сприяти спортивній діяльності в академічній спільноті	за рахунок збільшення кількості карток CUS Genova, збільшення кількості студентів, які беруть участь у програмі "UniGe for Sport", збільшення кількості студентів, які беруть участь у змагальних командах CUS Genova.
9 – сприяти діям і процесам розвитку на користь стійкості та інклюзії та набуття навичок для підприємництва й активної громадянської позиції	9.1 Посилення освітньої й навчальної ролі UniGe та поліпшення досвіду волонтерів, який підтримується та визнається університетом	за рахунок збільшення кількості безкоштовних курсів, семінарів і заходів, присвячених людям старше 45 років (UniGeSenior), збільшення кількості волонтерів, які здійснюють універсальну громадянську службу в UniGe, збільшення кількості ініціатив щодо предмету свідомої й активної громадянської позиції, збільшення кількості освітніх і навчальних ініціатив для студентів, які перебувають під вартою в установах виконання покарань регіону
	9.2 Консолідація зобов'язань UniGe щодо співробітництва в галузі розвитку	завдяки збільшенню кількості навчальних курсів і культурних заходів, організованих на теми співробітництва з розвитку, збільшення кількості активної співпраці та дослідницьких проектів у сфері співробітництва з розвитку
	9.3 Поліпшення управління UniGe з погляду стійкості навколишнього середовища	шляхом аналізу й обліку щорічних викидів парникових газів з метою визначення дій, які необхідно вжити для поступового скорочення викидів UniGe та компенсації залишкових викидів, управління річним споживанням енергії, спрямоване на їхню поступову оптимізацію, поліпшення управління відходами університету з метою зменшення виробництва та збільшення диференційованого збору відходів, впровадження заходів для сприяння стійкій мобільності, активній участі в національних і міжнародних мережах університетів для сталого розвитку, для постійного обміну кращими практиками
	9.4 Сприяти діям для поширення культури сталого розвитку	шляхом збільшення кількості ініціатив щодо сприяння культурі сталого розвитку
	9.5 Сприяти навчальним заходам із підприємництва	шляхом збільшення кількості тренінгів із підприємництва для студентів, аспірантів, науковців, збільшення кількості учасників тренінгів із підприємництва.

Джерело: Складено авторами на основі: ANVUR, Terza Missione GEV Interdisciplinare, 2021; Invernizzi, 2023; UniGe, Programma Triennale 2022–2024, 2021.

Реалізація окреслених у трирічній "Програмі UniGe 2022–2024" дій третьої місії забезпечується шляхом:

- визначення переліку залучених структур;
- закріплення відповідальних за кожну окрему дію посадових осіб;
- встановлення розмірів необхідних ресурсів;
- встановлення індикаторів для оцінювання реалізації запланованих дій;
- визначення структур, відповідальних за дані.

Важливо, що діяльність UniGe щодо формування та розвитку третьої місії в університеті здійснюються на постійній системній основі й орієнтована на вдосконалення та інституційно-функціональне забезпечення цього процесу. З цією метою у UniGe впродовж 2021–2023 рр. проведено організаційно-функціональні трансформації – замість внутрішньої міждисциплінарної групи з оцінювання третьої місії створено окремий підрозділ – Департамент третьої місії UniGe; внесено зміни до "Положення про оцінювання професорів та доцентів" – до системи оцінювання включено оцінювання управлінської, організаційної діяльності академічного персоналу та їхньої діяльності щодо третьої місії. Серед іншого, в оцінюванні враховано також управлінські призначення та зобов'язання в колегіальних органах, комісіях і департаментських, університетських і міністерських радах; запроваджено нову адміністративну послугу під назвою "Третя місія соціальної, культурної та екологічної відповідальності"; проведено семінари, обговорення й дебати; представниками UniGe взято участь у Конференції ректорів італійських університетів (CRUI); розроблено нове "Положення UniGe про надзвичайні внески на культурні та наукові заходи", що включає правила рейтингування, фінансової підтримки університетів та ін.

Дискусія і висновки

Огляд теоретичних розробок за темою дослідження й узагальнення досвіду Італії з формування та імплементації третьої місії дає підстави для таких висновків і рекомендацій щодо впровадження третьої місії в діяльність українських університетів:

1. Університети Італії пройшли динамічний шлях від ідеї до імплементації "третьої місії" щоб поставити знання, дослідження та викладання на службу суспільству, а також активно сприяти його розвитку в різноманітних сферах (залучення громадськості, інновації, культура, сталий розвиток тощо). За своєю природою третя місія розглядається як своєрідний випробувальний майданчик для експериментування з підходом, орієнтованим на вдосконалення. Орієнтація на вдосконалення є особливо актуальною для вищої освіти, оскільки дозволяє простежити спільність між традиційними викладацькою й дослідницькою місіями, різними учасниками (дослідниками, студентами та співробітниками) і територіальним контекстом, формувати культуру інтегрованого бачення третьої місії університетів, що розглядається наскрізною до інших функцій.

2. Процес формування та імплементації третьої місії в італійських університетах тісно пов'язаний зі становленням і розвитком національної системи оцінювання якості університетів, і, передусім, з оцінюванням якості дослідницької діяльності, у межах якого вирізняють три основні етапи/раунди:

перший – оцінювання окремих аспектів третьої місії як складової оцінювання якості досліджень за період 2004–2010 рр. (VQR 2004–2010 рр.);

другий – розширення переліку активностей щодо оцінювання третьої місії як складової оцінювання

якості досліджень за період 2011–2014 рр. (VQR 2011–2014 рр.);

третій – оцінювання третьої місії розглядається окремо від оцінювання якості досліджень за період 2015–2019 (VQR 2015–2019).

Сучасний, черговий раунд діяльності з оцінювання третьої місії університетів Італії, започаткований ANVUR у 2021 р., спрямований на подолання бачення третьої місії як допоміжної для сприяння впливу на освіту й дослідницьку діяльність, посилення її значущості в діяльності університетів.

3. На відміну від досвіду Італії, тема третьої місії ще не отримала належного висвітлення в наукових публікаціях українських вчених, не отримала політичної підтримки з боку відповідних урядових інституцій, а тому залишається доволі ситуативно представленою у практиках українських університетів.

З огляду на досвід Італії, з одного боку, і масштаби викликів, які стоять перед українськими університетами, з другого, впровадженню третьої місії сприятиме офіційне її включення в систему пріоритетних напрямів діяльності університетів України поряд з навчанням і дослідженнями. Основними заходами, спрямованими на офіційне впровадження третьої місії в діяльність університетів є такі:

1) сформувати національну концепцію третьої місії українських університетів;

2) визначити стратегічні напрями та сформувати межу індикаторів третьої місії українських університетів, розробити критерії оцінювання третьої місії;

3) включити індикатори третьої місії в систему індикаторів оцінювання якості освітніх програм та освітньої діяльності університетів;

4) розробити методичні рекомендації з організації та проведення оцінювання третьої місії університетів, її врахування під час оцінювання якості освітніх програм та освітньої діяльності університетів;

5) визначити методологію та процедури оцінювання третьої місії університетів (фази, критерії, індикатори й запитання з оцінювання);

6) створити спеціальну комісію третьої місії у структурі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, включити до її складу експертів з оцінювання третьої місії – висококваліфікованих науковців, експертів від державних адміністрацій, некомерційних організацій, промислових і фінансових структур, представників різних груп соціальних інтересів і громад;

7) забезпечити організацію та проведення періодичного оцінювання третьої місії університетів через аналіз діяльності, яку здійснюють університети (зокрема конкурсів кейсів третьої місії університетів);

8) забезпечити проведення на системній основі тематичних досліджень і моніторингу ситуації, освітньої, інформаційної, консультативної діяльності із формування та розвитку в університетському середовищі й українському суспільстві культури третьої місії університетів.

Важливість реалізації окреслених напрямів і заходів із впровадження третьої місії має своїми цілями підвищення соціального внеску українських університетів у створення сприятливого для персоналу і здобувачів університету внутрішнього середовища, у розвиток громад, посилення стійкості українського суспільства в умовах війни, реалізації цілей повоєнного відновлення та євроінтеграційних цілей України, що в умовах сучасних викликів є невід'ємною умовою забезпечення якості освіти, наукових досліджень та інновацій, посилення конкурентоспроможності університетів України, їхньої інтеграції у

європейський дослідницький простір і європейський простір вищої освіти.

Перспективним напрямом для подальших досліджень є вивчення нормативно-правових та організаційно-функціональних засад імплементації стандартів третьої місії в діяльність українських університетів.

Внесок авторів: Ольга Петроє – концептуалізація ідеї, формування цілей і завдань дослідження, вибір методів дослідження, написання оригінального варіанту статті; Наталія Шофолова – аналіз джерел, підготовка огляду літератури, написання початкового варіанту, перегляд і редактування статті.

Список використаних джерел

- Балджи, С., Власова, І., Калашнікова, С. (Ред.), Ковтунець, В., Литовченко, О., Оржель, О. (Ред.), Рябченко, В., Трима, К., Червона, Л., & Шофолова, Н. (2022). *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення*. Інститут вищої освіти НАПН України. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022>
- Бахрушин, В. (2013). Місія університетів у світі: історія та сучасність. *Освітня політика*. <http://education-ua.org/ua/articles/167-misiya-universitetiv-u-sviti-istoriya-ta-suchasnist>
- Власова, І., Калашнікова, С. (Ред.), Оржель, О. (Ред.), Рябченко, В., Трима, К., & Червона, Л. (2021). *Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів*. Інститут вищої освіти НАПН України. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-52-0-2021>
- Заячук, Ю., & Ковальська, О. (2020). Місія університету в суспільстві: формування університетської традиції та сучасні виклики. *Педагогічний дискурс*, 29, 38–50. DOI: <https://doi.org/10.31475/ped.dys.2020.29.06>
- Калінічева, Г. (Ред.), Васильєва, Т., Глушко, Н., Зайцева, З., Кириченко, Л., Майборода, Т., Радченко, О., Фастівець, А., Чикарькова, М., Винославська, О., Давліканова, О., Заліток, М., Комарица, О., Макаренко, Т., Сацький, П., Філіпюк, А., Воронцова, А., Демченко, Ю., Кісілюк, Е. ..., & Худолей, В. (2019). *Університет у сучасному суспільстві: місія, проблеми, виклики*. (с. 8). ПВНЗ "Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая". ЧНТУ. <https://listu.edu.ua/>
- "Третя місія" університетів: що необхідно для її успішної реалізації? (2021). *9-та щорічна конференція аналітичних центрів*. <https://www.facebook.com/ifr.ukraine/videos/248224064069112/>
- Пасічник, Н., & Ріжняк, Р. (2022). Університети та суспільство на теренах України XIX – початку XX століття, або третя місія тодішніх університетів. *Соціум. Документ. Комунікація*, 15, 154–187. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2022-15-154-187>
- Рогожа, М., & Курбатов, С. (2017). Місія університету в західноєвропейській культурі (етичні та соціологічні аспекти). *Філософія освіти*, 2(21), 29–45. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-1-7>
- Сич, Т. (2022). Роль уряду щодо впровадження третьої місії в українських університетах в умовах евроінтеграції. *Публічне управління та митне адміністрування*. Спецвипуск, 123–128. DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-spec.20>
- Тарасенко, О. (2023). Третя місія університету як новий вектор розвитку ЗВО України. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. КНУТД, 29–32. <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/24021>
- Compagnucci, L., & Spigarelli, F. (2020). The Third Mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*. Volume 161. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>
- Invernizzi, M. (2023, July 24). *Towards an improved Third Mission Definition and Management: UniGe Efforts and Contribution*. [Conference presentation]. UNIGE, Genova, Italy. <https://unicom.community/materials-and-outputs/>
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2016). *La valutazione della terza missione nelle Università e negli Enti di Ricerca*. Manuale per la Valutazione. <https://www.anvur.it/wp-content/uploads/2016/06/Manuale%20di%20valutazione%20TM~.pdf>
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2021). Terza Missione GEV Interdisciplinare. Valutazione della Qualità della Ricerca 2015–2019 (VQR 2015–2019). Documento sulle modalità di valutazione dei casi studio. <https://www.anvur.it/news/vqr-2015-2019-modalita-di-valutazione-dei-gev-e-modalita-di-conferimento-dei-casi-di-studio/>
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2021). Third Mission and Societal Impact of Universities and Research Institutes. <https://www.anvur.it/en/activities/third-mission-impact/>
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2022). Modello di Accreditamento Periodico Delle Sedi e dei Corsi di Studio Universitari. <https://www.anvur.it/attivita/ava/accreditamento-periodico/modello-ava3/>
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2023). Periodic accreditation Model of Universities and

their Study Programmes. Approved by ANVUR Governing Board's Resolution № 26, 13th February 2023/ <https://www.anvur.it/en/activities/ava/periodic-accreditation/ii-cycle-ava3/guidelines-and-supporting-materials/>

González, A. S. (2021). A proposal for the integration of the Sustainable Development Goals in institutional evaluation. International workshop "Societal Impact and Cross-Fertilization of University's Missions: Experiences and Perspectives". <https://www.anvur.it/news/thirdmissioninternational-workshop-societal-impact/>

Laredo, Ph. (2007). *Toward a Third mission for Universities*. UNESCO Forum of higher Education. Paris. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000157815>

Magna Charta Universitatum. (2020). Governing Council. <https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum>

Ministry of Education, University and Research of Italy (MEUR). (2021). Ministerial Decree n. 1154/2021. Self-assessment, assessment, initial and periodic accreditation of universities and study programmes. https://www.anvur.it/wp-content/uploads/2023/03/Extract_DM_1154_2021.pdf

Orzhel, O. (2022). University Social Mission in the Wartime under Knowledge Society. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 13, 26–36. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-26-36>

Patricio Montesinos, Jose Miguel Carot, Juan-Miguel Martinez & Francisco Mora. (2008) Third Mission Ranking for World Class Universities: Beyond Teaching and Research. *Higher Education in Europe*, 33:2–3, 259–271. DOI: <https://doi.org/10.1080/03797720802254072>

Petrushenko, Y., Vorontsova, A., Dorczak, R., & Vasylieva, T. (2023). The third mission of the university in the context of war and post-war recovery. *Problems and Perspectives in Management*, 21(2-si), 67–79. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(2-si\).2023.09](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(2-si).2023.09)

Taliento, M. (2022). The Triple Mission of the Modern University: Component Interplay and Performance Analysis from Italy. *World*, 3(3), 489–512. DOI: <https://doi.org/10.3390/world3030027>

Universities – Communities: strengthening cooperation (UNICOM). (2023). Project EU Erasmus+. <https://unicom.community/materials-and-outputs/>

Università di Genova (UniGe). (2021). Connecting to the future with UniGe: the 12 objectives of the Strategic Plan 2021–2026. <https://unige.it/en/news/12443-connecting-to-the-future-with-unige%3A-the-12-objectives-of-the-strategic-plan-2021-2026>

Università di Genova (UniGe). (2021). Piano Strategico 2021–2026. *UnyGE al centro*. P. 48. <https://unige.it/en/news/12443-connecting-to-the-future-with-unige%3A-the-12-objectives-of-the-strategic-plan-2021-2026>

Università di Genova (UniGe). (2021). Programma Triennale UniGe 2022–2024. <https://unige.it/en/news/12443-connecting-to-the-future-with-unige%3A-the-12-objectives-of-the-strategic-plan-2021-2026>

Vorley, T., & Nelles, J. (2008). "(Re)conceptualising the academy: Institutional development of and beyond the third mission". *Higher Education Management and Policy*, vol. 20/3. DOI: <https://doi.org/10.1787/hemp-v20-art25-en>

References

- Baldzhy, Ye., Vlasova, I., Kalashnikova, S. (Red.), Kovtunets, V., Lytovchenko, O., Orzhel, O. (Red.), Riabchenko, V., Tryma, K., Chervona, L., & Shofolova, N. (2022). *Analysis of leading domestic and foreign experience in the implementation of university social responsibility during conflicts, military operations and post-war reconstruction*. Institute of Higher Education NAES of Ukraine [in Ukrainian].
- Bakhrushyn, V. (2013). The mission of universities in the world: history and modernity. *Educational policy* [in Ukrainian].
- Compagnucci L., & Spigarelli, F. (2020). The Third Mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 161.
- González, A. S. (2021). A proposal for the integration of the Sustainable Development Goals in institutional evaluation. International workshop "Societal Impact and Cross-Fertilization of University's Missions: Experiences and Perspectives".
- Invernizzi, M. (2023, July 24). *Towards an improved Third Mission Definition and Management: UniGe Efforts and Contribution*. [Conference presentation]. UNIGE, Genova, Italy.
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2016). *La valutazione della terza missione nelle Università e negli Enti di Ricerca*. Manuale per la Valutazione.
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2021). Terza Missione GEV Interdisciplinare. Valutazione della Qualità della Ricerca 2015–2019 (VQR 2015–2019). Documento sulle modalità di valutazione dei casi studio.
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2021). Third Mission and Societal Impact of Universities and Research Institutes.
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2022). Modello di Accreditamento Periodico Delle Sedi e dei Corsi di Studio Universitari.
- Italian National Agency For the Evaluation of Universities and Research Institutes. (ANVUR). (2023). Periodic accreditation Model of Universities and their Study Programmes. Approved by ANVUR Governing Board's Resolution no. 26, 13th February 2023.
- Kaliničeva, H (Red.), Vasylieva, T., Glushko, N., Zaitseva, Z., Kyrychenko, L., Mayboroda T., Radchenko, O., Fastivets, A., Chikarkova, M., Vynoslavskva, O., Davlikanova, O., Zalitok, M., Komaritsa, O., Makarenko, T., Satsky P., Filipiuk, A.,

Vorontsova, A., Demchenko, Yu., Kisiulik, E. ..., & Khudoley, V. (2019). *University in modern society: mission, problems, challenges*. PVNZ "Academician Yury Bugai International Scientific and Technical University". CHNTU, S. 8 [in Ukrainian].

Laredo, Ph. (2007). *Toward a Third mission for Universities*. UNESCO Forum of higher Education, Paris.

Magna Charta Universitatum. (2020). Governing Council. <https://www.magna-charta.org/magna-charta-universitatum>

Ministry of Education, University and Research of Italy (MEUR). (2021). Ministerial Decree n. 1154/2021. Self-assessment, assessment, initial and periodic accreditation of universities and study programmes.

Orzhel, O. (2022). University Social Mission in the Wartime under Knowledge Society. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, 13, 26–36.

Patricio Montesinos, Jose Miguel Carot, Juan-Miguel Martinez & Francisco Mora. (2008) Third Mission Ranking for World Class Universities: Beyond Teaching and Research, *Higher Education in Europe*, 33:2-3, 259–271.

Pasichnyk, N., & Rizhniak, R. (2022). *Universities and society in Ukraine in the 19th and early 20th centuries, or the university third mission at that time*. Society. Document. Communication, (15), 154–187 [in Ukrainian].

Petrushenko Y., Vorontsova, A., Dorczak, R., & Vasylieva, T. (2023). The third mission of the university in the context of war and post-war recovery. *Problems and Perspectives in Management*, 21(2-si), 67–79.

Rohozha, M., & Kurbatov, S. (2017). *The mission of the university in Western European culture (ethical and sociological aspects)*. Philosophy of education. 2(21), 29–45 [in Ukrainian].

Sych, T. (2022). The role of the government regarding the implementation of the third mission in Ukrainian universities in the conditions of European integration. *Public administration and customs administration. Special issue*. 123–128 [in Ukrainian].

Taliento, M. (2022). The Triple Mission of the Modern University: Component Interplay and Performance Analysis from Italy. *World*, 3(3), 489–512.

Tarasenko, O. (2023). The university third mission as a new vector for the development of higher education institutions of Ukraine. *Imperatives of economic growth in the context of the implementation of global goals of sustainable development: materials of the International Scientific and Practical Conference*. KNUTD, 29–32 [in Ukrainian].

The University Third Mission: What is Necessary for its Successful Implementation? (2021) *9th Annual Think Tank Conference*. [in Ukrainian].

Universities – Communities: strengthening cooperation (UNICOM). (2023). Project EU Erasmus+.

Università di Genova (UniGe). (2021). Connecting to the future with UniGe: the 12 objectives of the Strategic Plan 2021–2026.

Università di Genova (UniGe). (2021). Piano Strategico 2021–2026. UnyGE al centro. P. 48.

Università di Genova (UniGe). (2021). Programma Triennale UniGe 2022–2024.

Vlasova, I., Kalashnikova, S. (Red), Orzhel, O. (Red.), Riabchenko, V., Tryma, K., Chervona, L. (2021). *Theoretical foundations of the implementation of the university social responsibility*. Institute of Higher Education NAES of Ukraine [in Ukrainian].

Vorley, T., & Nelles, J. (2008). "(Re)conceptualising the academy: Institutional development of and beyond the third mission", *Higher Education Management and Policy*, 20/3.

Zaiachuk, Yu., & Kovalska, O. (2020). *The mission of the university in society: the formation of the university tradition and modern challenges*. Pedagogical discourse, 29, 38–50 [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 15.08.23

Прорецензовано / Revised: 23.08.23

Схвалено до друку / Accepted: 23.08.23

Olha PETROYE, DSc (Public Admin.), Prof.

ORCID ID: 0000-0003-2941-1455

e-mail: o.petroye@ihed.org.ua

Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Nataliia SHOFLOVA, PhD (Finance), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-6654-6765

e-mail: n.shofolova@ihed.org.ua

Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

UNIVERSITY THIRD MISSION: ITALY'S EXPERIENCE FOR UKRAINE IN IMPLEMENTATION AND EVALUATION

The analysis and reflection of Italy's experience in the implementation and evaluation of third university mission was carried out and revealed effective approaches and practices that can be adopted and applied in Ukraine.

Further investigation of Italian experience is appropriate since the implementation and evaluation of results and achievements within all three university missions is a key task of public administration, university governance and management, a fundamental condition for ensuring the effective functioning and competitiveness of Italian universities and its higher education system in general.

The authors demonstrate that the process of formation and implementation of the third mission in Italian universities is closely related to the formation and development of the national system of quality assurance in higher education, and first of all, to the evaluation of the quality of university research. It is emphasized that the current stage of evaluation of the third mission at Italian universities is aimed at a) overcoming the vision of the third mission as an auxiliary one and b) promoting its influence on the first and second third missions (i.e. education and research) in order to strengthen its importance and impact on university activities.

The authors argue that recognition and implementation of the third mission by Ukrainian universities can be facilitated by its official inclusion, alongside education and research, into university statutory documents, strategies, goals etc. An algorithm of steps aimed at the official implementation of the third university mission by Ukrainian universities is proposed, including: 1) the formation of the national concept of the third mission for Ukrainian universities; 2) identification of strategic directions and a framework of quality indicators for the third mission assessment and evaluation, with relevant criteria; 3) incorporation of quality indicators for third mission assessment and evaluation into the system of indicators pertinent for assessment of quality of educational programs and university educational activities at large; 4) establishment of a Third Mission Commission within the National Agency for Quality Assurance of Higher Education; 5) organization and conduct of periodic evaluation of the quality of third university mission implementation; 6) systematic collection of data and monitoring of the situation related to educational, informational, advisory activities on the formation of third university missions by Ukrainian universities and development of environment and conditions beneficial for advancing the culture of third university mission in higher education sector and Ukrainian society at large.

Keywords: *third university mission; implementation of the third university mission; evaluation of the third university mission; Italy's experience for Ukraine*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у збиранні, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.